

İLAHİ DİNLERDE KADIN'IN KIYMET PROBLEMİ

Musa KAVAL*

Öz

Geçen yüzyılda erkeklerin de özgül varlığını kabul edip kendilerine hak ettikleri değeri vermeye başladıkları kadın, bütün tarih boyunca çoğu zaman erkeğe göre konumlandırılmıştır. Kadının öz varlığı, yaratılış sebebi, dünyadaki işlevi ve cinselliği açısından neye karşılık geldiği gibi bütün yönleri erkeğe göre kıymetlenmiştir. Toplumsal rollerin oluştuğu kültür içerisinde kadının sahip olduğu kendisi olmaktan uzak bu kişiliğinin oluşmasında dinler en önemli yeri tutmaktadır. Çünkü dinler Tanrı'nın, her şeyi yarattığı ve onların özelliklerini en iyi yine Tanrı'nın bildiği gerçeği ile dünyadaki düzenin de bu bilgilere paralel düzenlenmesi gerekliliğini savunur. Çoğu zaman dinin esaslarının insan tarafından değiştirilmesinin söz konusu olduğu bir gerçektir. Bu manada daha çok dinin şekillendirdiği kültür içerisinde herkesin değeri ve sorumluluğu ilahi plana uyumlu olmak durumundadır. Bütün dinlerde olduğu gibi semâvi dinlerde de kadının yaratılış özellikleri ve sorumluluklarına dair bazı hükümler vardır. Birbirinin devamı niteliğinde olan Yahudilik ve Hıristiyanlığa bakıldığında benzer kadın algısının varlığından söz edilebilir. Öte yandan İslam dininde ise onlardan farklı ve çok daha kapsamlı ve detaylı hükümlerin belirtildiğini görüyoruz. İlahi olan bu dinlerin kadın konusunda farklı kıymetler ortaya koymasının bazı nedenleri vardır. Biz bu çalışmamızda üç semavi dinin kadın konusunda nasıl bir bakış açısı ve değer algısına sahip olduklarını ortaya koymaya çalışarak bugüne uzanan bu problemin çözümüne dair köklü bir bakış açısı sunmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam, Kadın, Değer.

WOMEN'S VALUE PROBLEM IN MONOTHEISTIC RELIGION

Abstract

Women who was accepted with her own presence even by men and started to give their deserved value has often been positioned according to men. Women' all specialties like self-existence, cause of creation, function in the world and sexuality have been valued according to men. Religions take important role for creation of personality without her in culture, which design social roles. Because religions advocate that God creates everything and knows all created things' features and orders in the world also be parallel to this information. It is a fact that men change most of the time religious principles. In this sense everybody's value and responsibility are to be obliged to comply with the divine plan in culture shaped by religion. As in all religions, there are some provisions on creation of women and responsibilities in the monotheistic religions. When looking at Judaism and Christianity, which are accepted as following faith, it is said to be existence of similar perception about women. On the other hand we see much more comprehensive and detailed set of rules in Islam different from these religions. Of course there are some reasons why these monotheist religions have different value of women. In this study we will try to offer radical perspective for the solution of the problem extending today with demonstrating the perspective and value perception on women in three monotheist religions.

Keywords: Judaism, Christianity, Islam, Women, Value.

1. KADIN, KÜLTÜR VE DİN

İnsanlığın yarısı ancak bütün insanoğlunun anası olan kadının değeri bütün tarih boyunca üretmiş olduğu ve ortaya koyduklarından çok toplum tarafından kendisine evde ve ailede tanınmış statüsünden ibaret olmuştur (Jeffrey, 1979:35-42). Cinsiyet açısından

* Yrd. Doç. Dr., Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, kavalmusa@hotmail.com

farklılıklara sahip olan kadının toplumsal cinsiyet bağlamında sahip olduğu statüsünün kültür içerisinde zamanla şekillendiğini söyleyebiliriz (King, 1990:283). Kültür içerisinde şekillenen bütün beşeri faaliyetlerin bireylere çeşitli roller yüklemesi doğal karşılanabilir. Kültürel yaşamı ve insanların rollerini en etkin şekilde belirleyen din, insanın ürettiği maddi ve manevi kültürün kaynağı ve hatta kendisidir (King, 1995:4). Günümüz modern toplumlarında benimsenmiş seküler yaşam tarzında bile dinin, toplumlar ve bireyler için belirleyici bir unsur olduğunu görüyoruz (Kaval, 2014: 25-30). Tarihten gelen, kadının, fiziksel bir takım özelliklerinden ve dinsel bazı inançlardan dolayı yerleşmiş olan olumsuz düşüncelerden uzaklaşıp saygı kazanması için erkeğin itaatinin kabullenmesi gerekmektedir (Borg&Hanegraff, 1995: VII. Bu anlamda modern toplumlarda bile çoğu kez kadının erkekle eşit görülse dahi sosyo-politik ve ekonomik açıdan erkek egemenliği söz konusudur (Waylen, 1996:8). Modernizm ile birlikte eğitim, iş hayatı ve hukuki düzenlemeler ile kadın, erkek egemen düzenin hakimiyetinden kurtulamamış, aksine yeni sorumluluklar üstlenmek zorunda kalmıştır (Kandiyoti, 1996:11). Örneğin iş hayatında giderek artan kadınların kültürel ve geleneksel sorumluluklarını da yerine getirmeleri beklenmektedir. Bu nedenle kadın geçmişten beri süregelen ataerkil geleneğin üzerine yeni sorumluluklarla karşı karşıya kalmıştır.

Modernizm ve küreselleşmenin etkisiyle kültürlerin ve rollerin hızla değişmesi sonucu kadının problemleri artmaktadır. Eski sorumluluklarını yerine getirmesi beklenen kadın üstlendiği yeni rollerin yerine getirilmesinde erkek ile zaman zaman çatışma yaşamaktadır. Özellikle dini anlamda kadına rol ve statü verilen toplumlarda bu çekişme daha zorlu bir sürece dönüşmektedir. Zira kadının daha ilk başta yani yaratılıştan itibaren değerinin ve işlevinin ne olduğu belirlendiği için yeni düzen içerisindeki konumu mevcut olanın ötesine geçmemesi beklenir. Diğer yandan kadının tek gerçek yerinin ve değerinin aile içerisinde olduğu düşüncesi çağdaş düşünce ile uyum göstermemektedir. Bu nedenle son yüzyılda değişen kadın rolü ve statüsü erkek ile çatışma yaşamasına neden olmaktadır. Ülkemizde de giderek artan kadına yönelik şiddetinde temelinde kadına yönelik olarak benimsenen geleneksel ve çağdaş yaklaşımların kültürel ve insani olarak doğru anlaşılmayıp yüzeysel çözümler üretilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Kaval, 2014a). Kadına yönelik şiddetin gerekçesi olarak gösterilen unsurların genel olarak tarif edilmesinde “din” yerine “geleneksel anlayış”ın kullanılması gerektiğini düşünüyoruz. Zira kadına yönelik yanlış anlayışın temelinde kültür içerisinde en belirleyici mânevi unsur olan dinin kullanılması ile kadının aşağılandığı ve değersizleştirildiği görülmektedir (Bayraklı, 2007:54).

Tarih, psikoloji ve antropoloji bilimleri insanoğlunun yaşamında dinin önemli bir yeri olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle bireylerden beklenen ödevler konusunda ki bu ödevler dinsel bir takım sorumluluklar ile birlikte âhiret yaşamını etkilemektedir, din toplumsal yaşamda normatif bir yapı sergileyerek bireylere rollerini hatırlatmaktadır. Geçmişte dinin, toplumsal hayatı belirleyen ve ona yön çizen en etkin unsur olduğunu düşündüğümüzde kadının yaşamış olduğu sorunların din ile ilişkisi olduğu kesindir. Günümüz dünyasında kadın hakları konusundaki bilinçlenmeden dolayı dikkatlerin yoğunlaştığı konu çok eskilere dayanan anlayışların bir neticesidir. Örneğin ülkemizde kadına yönelik problemler bakış açısı ve kadına yönelik şiddete dair incelemeler yapıldığında hakikatten uzak dini bazı düşüncelerin ataerkil toplumlar tarafından gelenek adı altında sürdüğünü görebiliriz. Bu nedenle kadın sorunlarının çözümünde din en önemli faktör olarak iyi anlaşılmalıdır (Bkz. Kaval, 2014a). Zirâ dinler kadının yaratılıştan itibaren bütün hayatına dair kadının kıymetini belirlemektedir. Bugün dinlerin, kadının kıymet probleminde en büyük olumsuz katkısı

olduğu savunulsa da durumun aslında dinden değil dinlerin zaman içerisinde ataerkil toplum yapısının yerleşik bir kuvvet olarak toplumu şekillendirmeye devam etmesinden kaynaklandığı görülecektir. Dinsiz toplum olmadığı genel kabulünden hareketle eski medeniyetlere baktığımızda kadın sorunun semavi dinlerden çok daha eskiler dayandığını görebiliriz. Örneğin Eski Yunan’da kadın, köleler ile eşit tutulmuştur (Mevdudi, 1972:20). Kadın uğursuzluk getiren birisi olarak görülürdü (Akdemir, 1991:262). Benzer şekilde Roma’da kadının hiçbir hakkı ve hukuku yoktu. Tek işlevi erkeğin cinsel ihtiyacını gidermek ve aileye erkek evlat verme görevi söz konusuydu (Topaloğlu, 2004:18). Yahûdilik ve Hıristiyanlığın ortaya çıktığı bu dönemde, kadına yönelik kabul gören bu düşüncelerin bir süre sonra kutsal metinler ile de desteklenerek benzer şekilde devam ettirildiğini söyleyebiliriz.

2. KADININ YARATILIŞI

Semavi dinler ilk insan Hz. Adem’in yaratılması konusunda aynı inanca sahiptir. Akıl gibi önemli bir değere sahip olması ile diğer canlılardan ayrılıp yeryüzünün yöneticisi olan insanoğlu yaratılışı ile üstün kılınmıştır. İnsanın bu üstünlüğü özellikle erkek cinsinde temayüz etmiştir. Yahudi ve Hıristiyan metinlerine bakıldığında kadının daha yaratılıştan itibaren göze çarpan eksikliği ve kusurlu oluşu onun erkeğe nazaran değersiz olduğunu ortaya koymaktadır. İslam dini açısından kadının yaratılışı ile ilgili olarak böyle bir olumsuzluğun söz konusu edilmemekte, aksine yaratılışı da erkek ve kadın ayrımı yapılmadan ikisi birlikte anılmıştır. Bu anlamda Tevrat, İncil ve Kur’an-ı Kerim’de kadının ilk yaratılışı ile ilgili verilen bilgilerin toplumda yer edinmiş kadın algısının daha iyi anlaşılmasına vesile olacaktır.

2.1.Yahudi İnançında Kadının İlk Yaratılışı

Tevrat’ta ilk kadın olan Havva’nın Âdem’in kaburga kemiğinden yaratıldığı geçer. Fiziki olarak erkeğe bağımlı olarak ikincil şekilde yaratılan kadın aynı şekilde manevi olarak da erkeğe hizmet etmek için yaratılmıştır. “Yaratılışı” bölümünde bu bilgi şöyle anlatılmaktadır; “*Sonra (Tanrı), ‘Âdem’in yalnız kalması iyi değil dedi. Ona uygun bir yardımcı yaratacağım. Rab Tanrı Âdem’e derin bir uyku verdi. Âdem uyurken, Rab Tanrı onun kaburga kemiklerinden birini alıp etle kapadı. Âdem’den aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaratarak onu Âdem’e verdi.*” (Yaratılışı 2:18, 20-21). Kaburgasından yaratılan ve kendisine verilen kadın için Âdem şöyle der: “*Şimdi bu benim kemiklerimden kemik ve etimden ettir, buna Kadın (İşa) denilecek...*” (Tekvin, 2: 20-22). Bu anlamda adını dahi erkeğin koyduğu kadın yaratılışı sebebi olarak erkeğin yardımcısı konumunda tutularak öz varlık olarak erkekten sonra bir konuma sahip olmuştur. Bu açıklamalara dayanarak Berktaş, Yahudilikte daha yaratılıştan kadına ikinci sınıf bir rol verildiğini söylemiştir (1996:240).Kutsal metinde geçen “yardımcı” ifadesinden yola çıkarak Parry evlilikle hayatlarını birleştiren erkek ile kadının maddi ve manevi olarak birbirlerine yardımcı olmaları gerektiği yönünde bir yorum getirmiştir (2005:67). Parry, çiftlerin birbirlerine destek ve yardımcı olmaları şeklinde mana verdiği bu sözler bir yönüyle Yahudi geleneğinde kadının en çok değer bulduğu kurum olarak evlilikteki yeri bir yönü ile gerçeklik arz etse de yaratılışı sebebi ve kıymet problemi açısından tatmin edici değildir. Zira yardımlaşmanın ötesinde erkeğin üstün olduğu ve inanç olarak erkek merkezli anlayışın ayinlerde erkeklerin: “*Beni kadın yaratmayan Ulu Tanrı’ya, bizlerin ve bütün dünyanın Yüce Efendisi’ne şükürler olsun*” (Birnbbaum, 1949:15-17) duası ile anlaşılmaktadır. Gürkan bugün hala böyle dua ediliyor olmasının Tevrat’ın kadına yönelik sergilemiş olduğu negatif bakış açısından kaynaklandığı söyler (2010:180). Çünkü Tanrı

insanı ilk önce kendi suretinde yaratıp onu bilge kılmıştı (Tevrat, Genesis Travel-1chapter, Verses of 26–31). Ancak uykusu esnasında Âdem'in kaburga kemiğinden yaratılan kadın asli görevi olan erkeğe yardımcı olmanın ötesinde onu aldatarak cennetten çıkmasına neden olmuştur. Tanrı'nın emrinin aksine yasak meyveyi yiyen ve erkeğinde yemesi için onu ayartan kadın suçludur: “Ancak Tanrı bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın, yoksa ölürsünüz dedi. Yılan, kesinlikle ölmezsiniz dedi, Çünkü Tanrı biliyor ki o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız. Kadın ağacın güzel meyvesinin uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi, o da yedi.” (Yaratılış 3:1-20). Yaratılış olarak kadından daha yetkin olan erkeğin karısı tarafından kandırılmış olması, ki bilgelikle donatılmış olmasına rağmen, erkeğin suçudur (Tekvin, 3/1-24). Erkeğin suçluluğun ya da en azından iddia edildiği kadar kadından üstün olmadığını ispat ettiği kandırılmaya rağmen Yahudi toplumunda kadının şeytanın işbirlikçisi olarak görülmesine engel olamamıştır (Messadie, 1999:412). İlk başta bilgeliği ve erdemliliği ile ölümsüz olan Âdem'i aldatan kadın ceza olarak ağırlı doğum yapacaktır (Tevrat, Genesis Travel-3 chapter, Verse of 16). Günahı nedeniyle sonsuz hayat yerine dünyaya cinselliği ve üremeyi¹ getiren kadın lanetli olarak kabul edilmiştir (Kadıoğlu, 2001:14-5). İnanç ve mantıksal olarak kendi içerisinde birçok çelişkiler barındıran bu algının bir sonucu olarak “ilk günah” retoriği ile erkek egemenliği dini bir muhtevaya da kavuşarak iktidarını sürdürmüştür (Daly, 1985:46-7).

2.2.Hıristiyan İnançında Kadının İlk Yaratılışı

Yahudi itikadının devamı olarak kabul edilen Hıristiyan inancında da kadının yaratılış amacı aynıdır. Eski Ahit'te yazılmış bir mektupta bu inanç şöyle desteklenir; “Erkek kadının değil, fakat kadın erkeğindir, kadın erkek için yaratıldı, fakat erkek kadın için yaratılmadı” (Gospel, First Epistle of Paul, 11 Chapter, 12-13). Bir başka kutsal metinde ise aynı manada kadının yaratılış sebebi olarak şöyle ifadeler rastlıyoruz; “Çünkü erkek kadından değil, kadın erkekten yaratıldı. Erkek kadın için değil, kadın erkek için yaratıldı” (Korintliler, 11:8-9). Dolayısıyla tıpkı Yahudi geleneğinde olduğu gibi Hıristiyanlıkta da kadının varoluş sebebi olarak kendiliğinden uzak, erkeğe bağımlı bir hüviyete sahip olduğunu görüyoruz. İnsanın kendisi ve sahip olduğu dini için tesis etmeye çalıştığı doğal anlam oluşturma gayreti kadınlar için daha yaratılıştan itibaren inkıtaya uğramaktadır. Akli ve hissi melekeleri olan kadın için ilahi olduğu iddia edilen konumlandırmanın bir takım sorgulamalara yol açması kaçınılmazdır. Kilise başta olmak üzere ruhban sınıfı ve yöneticiler kadını erkeğe göre konumlandırırken bu metinleri esas alarak toplumsal hayatta kadının yerini belirlemişlerdir (Stanton, 1895:1-6).

İlk günah konusunda yine kadın, erkeği baştan çıkardığı için tek sorumlu ve günahkar kişidir (Timeteos, 2:13-4). Hz. İsa'dan sonra yazılmış kutsal metinlerde giderek ağırlık kazanan kadına menfi bakış daha çok Pavlos'dan sonra kuvvetlenmiştir. Pavlos, Meryem'e

¹ Tevrat'ta kadının cinselliği ile ilgili olarak horlanmasına yol açan sözler olarak şu sözler örnek gösterilebilir: “Ve eğer bir kadının akıntısı olur, ve bedeninde akıntısı kan olursa yedi gün murdarlığında kalacak, ve ona her dokunan akşama kadar murdar olacaktır. Ve murdarlığında üzerinde yattığı her şey murdar olacak; üzerinde oturduğu her şey murdar olacaktır. Ve onun yatağına dokunan her adam esvabını yıkayacak ve suda yıkanacak ve akşama kadar murdar olacaktır. Ve kadının üzerinde oturmakta olduğu herhangi bir bir şeye dokunan her adam esvabını yıkayacak ve suda yıkanacak ve akşama kadar murdar olacaktır” (Tevrat Levililer: 15/19-22).

olan sevgi ve hürmetini ifade etmiş (Romalılar, 16:6; Filipililer, 4:2-3), İsa'nın kadınları öğrenci olarak seçip, onlara iyi davrandığından bahsetmiştir (Luke, 8:1-3; 10: 38-42). Meryem, Havva'nın dünyaya getirdiği günahın kefareti olmuş yüce bir kadındır (Hamington, 1995:134). Pavlos'un metinlerinde yer alan bu tezat durum daha sonradan kadınlar aleyhinde şekillenen bir anlayışa kaymıştır (Ferguson, 1995:92). O dönemde Yahudi inancını da etkileyen hâkim Roma medeniyeti (Goodenough, 1953) Hıristiyanlığı da etkileyerek sonradan yazılan kutsal metinler üzerinden kadının toplumsal rollerinden yoksun bırakılarak erkeğe bağımlı kalmasına neden olmuştur (Beuvoir, 1986:106). Kadının pasif ve erkeğe bağımlı bir hayat benimsemesini tavsiye eden şu sözler duruma açıklık getirecektir: *"Kadınlar da saç örgüleriyle, altınlarla, incilerle ya da pahalı giysilerle değil, sade giyimle, edepli ve ölçülü tutumla Tanrı yolunda yürüyen kadınlara yaraşır biçimde, iyi işlerle süslenmelerini isterim. Kadın sükûnet ve tam bir uysallık içinde öğrensin. Kadının öğretmesine, erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum; sakın olsun. Çünkü önce Adem, sonra Havva yaratıldı; aldatılan da Adem değildi, kadın aldatılıp suç isledi. Ama doğum yapıp kurtulacaktır; yeter ki,sağduyuyla iman, sevgi ve kutsallıkta yaşasın"*(Timoteos, 2:9-15). Görüleceği üzere Hıristiyan inancında kadın ilk günahattan dolayı erkeğin ardında pasif bir konuma bulunmalı ve işlediği günahın karşılığında doğum yapmalı. Bu ifadelerden günahkâr kadın için en uygun yer aile, günahına kefaretiler olarak yapacağı şey de çocuk doğurmak olacaktır.

Ataerkil bir toplum olan Roma İmparatorluğu topraklarında dinlerini özgürce yaşayamayan ve kutsal metinleri yüzyıllar sonra din adamları tarafından yazılmış olan Yahudilik ve Hıristiyanlık'ın hâkim kültür içerisinde zamanla kadın konusunda Roma geleneğinden etkilenmesi kuvvetle muhtemeldir. Yahudilik ve Hıristiyanlık üzerine yapılan çalışmalar bu dinlerin geçmiş toplumlarında hüküm süren ataerkil yapının devamı niteliğinde bir anlayış ve yaşam tarzının benimsendiğini göstermektedir (Sharma, 1987:5).

2.3. İslam İnancında Kadının İlk Yaratılışı

Kur'an-ı Kerim'de Tevrat ve İncil'de görüldüğü şekilde erkeğin manevi açıdan kadına karşı yaratılıştan gelen bir üstünlüğü olduğunu gösteren herhangi bir ayet yoktur. Kadın ve erkeğin üstünlüğü söz konusu olduğunda değerlendirme kriterinin cinsi farklılık değil "takva" olduğu görülür: *"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır."* (Hucurât, 49/13). İnsanların cinsiyetini Allah belirlediği için aksi bir üstünlük O'nun adalet sıfatı ile uyuşmayacaktır (Âl-i İmrân 3/6). Üstünlük konusunda erkek kadın ayrımı gözetilmeden herkesin Allah rızası için yapacağı amellerin karşılığının alınacağı bildirilir; *"... Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz-içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım. Onlar ki, hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar, benim yolumda eziyete uğradılar, çarpıştılar ve öldürüldüler; and olsun, ben de onların kötülüklerini örteceğim ve onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Bu mükâfat, Allah tarafındandır."*(Âl-i İmrân, 3/195). Bu anlamda İslam'da kadının dini olarak erkekten daha değersiz bir konuma sahip olduğunu söylemek imkânsızdır.

İlk yaratılan insan ile ilgili olarak Kur'an'da geçen *" Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan..."* Nisâ, 4/1) ve *"Sizi bir tek candan yaratan, ondan da yanında huzur bulsun diye eşini yaratan O'dur..."*(A'raf, 7/189) ve âyeti ile ilgili olarak ilk can ve ilk cevher olarak yaratılanın Hz. Adem olduğu söylenir (Ateş, 1989;II:188-194). İlk

yaratılan insan olması nedeniyle Hz. Adem'in Hz. Havva'dan üstün olduğunu bildiren hiçbir işaret de yoktur. Çağdaş araştırmacılar ise ilgili âyetlerde geçen “bir tek nefis” kavramı ile insan prototipinin yani erkek kadın ayrımı söz konusu olmadan insan vasıflarını taşıyabilen bir özün kastedildiği yorumunu yapmışlardır (Tuksal, 2001:69-70). Yukarıdaki âyetler ile birlikte değerlendirildiğinde kadının yaratılması ve erkeğin yaratılıştan gelen herhangi bir üstünlüğü olmadığı gerçeği bu yorumu kuvvetlendirmektedir.

Müslümanlar içerisinde erkeğin kadından üstün olduğu düşüncesine neden olan “*Erkekler, kadınları koruyup kollayıcıdırlar. Çünkü Allah, insanların kimini kiminden üstün kılmıştır...*” (Nisâ, 4/34) âyetinde geçen “kavvâm” kelimesinin iyi anlaşılması görülür. Ayetin başında erkeğin koruyucu bir rol üstlenmesi, görevinden de anlaşılacağı üzere âyetten erkeğin güç, kuvvet psiko-sosyal olarak farklı bir yapıya sahip olmasından ötürü aile reisliği manası çıkarılmaktadır (Elmalılı, II:556-7). Yahudi ve Hıristiyanlar inançlarında olduğu gibi dini açıdan kadının aşağı bir konumda olduğu anlamına gelmemektedir. Öte yandan âyette erkeğin kadını koruması sorumluluğu, kadının değerini gösterir. Zira değer verilen şey korunmaya layıktır. Dünyevi işlerde ve ailenin geçimi konularında erkeğin yaratılışı itibarıyla daha yetkin olduğu alanlarda inisiyatif sahibi olduğu görülür. Bu gerçeği bildiren aynı âyetin devamı erkeğin, kadının yöneticisi olmasının gerekçesini ortaya koymaktadır. “*Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur...*” (Nisâ, 4/34). Bu âyetten de anlaşılacağı üzere erkeğin kadın üzerinde yaratılıştan gelen manevi bir üstünlüğü olmadığı, dünyevi işlerin yerine getirilmesinde erkeğin yükleneceği sorumlulukla birlikte kadını koruma görevi olduğunu anlıyoruz.

İlk günah ile ilgili olarak İslam'da diğer semavi dinlerde olduğu gibi sorumlu kişi kadın değildir. Şeytan vesveseleri ile hem Hz. Adem'i hem de Hz. Havva'yı kandırması ve onlara yasak meyveyi yedirmiştir (Arâf, 7/20-2). Şeytan'ın her ikisinin de ayaklarını kaydırarak içinde buldukları cennetten çıkmalarına yol açmıştır (Bakara, 2/36). İlk günahın sorumluluğunun tamamen kadına yüklenmesinin mümkün olamayacağını gösteren bu âyetlere ilave olarak Hz. Adem'in bireysel sorumluluğunu bildiren şu âyetler önemlidir: “*Sonra O'na şeytan vesvesede bulundu, dedi ki: “Ey Adem, seni ebedîyyet ağacına ve fena bulmayacak bir mülke delâlet edeyim mi? Artık ikisi de ondan yediler, hemen ikisi için avret mahalleri açılıverdi. Üzerlerine cennetin yaprağından yapıştırmaya başladılar. Ve Adem Rabbine asi oldu da şaşırıldı kaldı.”* (Tâhâ, 20/120-1).

Bu âyetler ışığında Kur'an-ı Kerim'de, Tevrat ve İncil'dekinden farklı olarak kadının ilk yaratılma aşamasındaki amacı ve değerinin erkekten aşağı seviyede olmadığını görüyoruz. Aynı şekilde ilk günah konusunda da bütün günahın kadından kaynaklanmadığı ve Allah'a isyanın insani yani sadece kadına has bir gerçeklik olmadığı anlatılmaktadır. Bunların da ötesinde Kur'an-ı Kerim'de değerli kadınlar olan Hz. Meryem'in adını taşıyan, kadınların haklarını konu alan kadın anlamına gelen Nisâ sûrelerini okuyoruz. Kur'an'da erkekle kadının hemen hemen aynı sıklıkla ve birlikte zikredildiğini görüyoruz (Etöz, 2005: 376-382). Bütün bu âyetlerden hareketle İslam'ın kadını ruhi ve bedeni kıymet açısından ayrımcılığa tabi tutmadığını, sadece dünyevi geçim bağlamında sahip olunan fitri vasıfların daha uyumlu ve işlevsel kullanılması açısından değişik sorumluluklar yüklediğini anlıyoruz.

3. KADIN VE EVLİLİK

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki aile olmadan hiçbir toplum devamlılığını koruyamamaktadır (Gökçe, 1991:210). Ailenin tesisi sürecine baktığımızda erkek, kadın ve çocuklardan oluştuğunu, toplumsal ve ekonomik bir işbirliği varlığını görürüz (Örnek, 1971:14). Bunların dışında ailede bireylerin sorumlu olduğu bir takım biyolojik ve psikolojik görevleri de bulunmaktadır (Güçbilmez, 1972:171). Birey ve toplum yaşamının devamlılığı için kadının erkekten pasif olduğunu iddia etmek doğaya aykırıdır. Zira neslin devamı, beslenmesi, yetişmesi, öğrenmesi, hayata hazırlanması, sevgi ihtiyacının giderilmesi gibi temel biyolojik, psikolojik ve toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında anne çok etkindir.

İnsanın Tanrı, diğer insanlar ve doğa ile ilişkisine nasıl yön vermesi gerektiğini gösteren dinlerin aileye büyük önem verdiğini görüyoruz. Zira dinlerin ahirete yönelik olan asıl yüzü dünyada şekillenmektedir. Bu nedenle toplumların ve bireylerin sağlıklı devamlılığında olduğu gibi dinlerini yaşamalarında aile elzemdir. Birey kendini aile içerisinde ve rolleri ile birlikte tanıdığı için dini ve geleneğini de ailede öğrenecektir. Kadının ailedeki kilit rolü dolayısıyla semâvi dinlerde ruhsal olarak değersiz ve günahkâr yapısının aksine en çok değer bulduğu alanın aile olduğu görüyoruz. Diğer yaşam alanlarında ve dini boyutlarda değersiz kılınan kadının aile söz konusu olduğunda değer kazanması pragmatik bir yaklaşım olarak yorumlanabilir. Bu manada dinlerin kadını ruhi manada geri plana atıp dünyevi hayatın devamlılığı için elzem olan aile söz konusu olduğunda kadından beklenenler doğrultusunda bir değer anlayışının tesis edilmesi düşündürücüdür.

3.1.Yahudilikte Evlilik ve Kadın

Yahudilik'te aile kurumunun tesisine büyük önem verildiği görülür; *“Evler yapıp oturun... Karılar alın, oğullar ve kızlar babası olun. Oğullarınıza karılar alın ve kızlarınızı kocaya verin de oğullar ile kızlar doğsunlar. Orada çoğalın ve azalmayın”* (Yeremya, 29/5-6). Burada görüleceği üzere “baba” figürü çocukların tek sahibi olarak karşımıza çıkar. İlk yaratılışta olduğu gibi kadın, yalnızlığının tabiatına uygun olmayan erkeğin yardımcısı olarak ailedeki yerini almıştır (Tekvin, 3:18) Bir başka yerde yine sadece babadan söz edilir; *“Seninle yaptığım antlaşmayı sürdüreceğim, soyunu alabildiğince çoğaltacağım, Birçok ulusun babası olacaksın. Artık adın Avram değil İbrahim olacak. Soyundan uluslar doğacak, krallar çıkacak. Senin, senden sonrada soyunun Tanrısı olacağım.”* (Yaratılış, 17:2-8). Bu beyanlardan ötürü neslin devamında ve ailenin temelinde babanın hâkimiyetinin esas olduğu anlaşılmaktadır.

Yahudi geleneğinden kadının en çok değer bulduğu anneliğin, erkeğin gölgesinde kaldığı görülür (Sharma, 1987:17). Etnik bir inanç olarak görülen Yahudilikte halk kimliğinin oluşması ve devam etmesinde önemli yeri olan ailede kadın en kıymetli rolüne sahip olmuştur (Carmody; 1987:183). Buna rağmen kadın dini ve içtimai olarak erkeğin çok gerisindedir. Çünkü yukarıda da ele alındığı üzere üreme ve çoğalma görevi sadece erkeğe verilmiştir, kadının buradaki işlevi herhangi bir dini misyonu olmayan basit bir aracılık etmekten başka bir şey değildir (Yadsıman, 2000:63-4). Bu nedenle kutsal bir görev olan evlilik içerisinde ve kutsal bir misyon olan neslin çoğalmasında erkeğin otoritesi söz konusudur. Neslin devamını sağlayan ailenin kutsiyeti erkeğin anasını ve babasını bırakarak karısına yapışmasını gerektirir (Tekvin, 2:24). Bu anlayışın neticesinde kadına biçilen rolün de erkeğin üstünlüğünü kabul edip onun onur ve menfaatini korumaktan öteye geçmediği görülür (Gürkan, 2010:171).

Annelik ile daha değerli bir konuma gelen kadına (Tekvin, 24:64-6) erkek, anasını ve babasını bırakma pahasına sarılmalıdır (Tekvin, 2:24). Kadının evlenmesi ve çocuk

vermesinin öneminden dolayı kız babalarına emir verilir; “*çocuğun ergenlik yaşına ulaştığında, varsa, köleni bile azat et ve kızını bir an önce evlendir.*” (Talmud Bavli, Pesachim, 113a.) Annelikten sonra saygınlığı biraz daha artan kadından asıl beklenen erkek çocuktur. Zira oğlu olmayan kişinin adı kavminden silinmesi (Sayılar, 27/4) etnik bir inanç olan Yahudi inancında ciddi bir tehlike olduğundan kadın, kocası için bir kusur, toplum tarafından da lanetli kabul edilmekten korkar (Dousse, 2006: 82-83). Ailenin ve ismin devamında etkin olanın yine erkek çocuk olduğu inancından hareketle annelik ile değeri artan kadının erkek çocuk için bir araç olması ile değer kazandığını görüyoruz. Bu manada yine kıymetli olanın erkek olduğu sonucu çıkmaktadır. Kadının erkeğe göre değer kazandığı bu inançta iki cins arasındaki fark ilk yaratılışta olduğu gibi biyolojik üremede de kendini göstermektedir. Günahkar ve kusurlu olan bir kız çocuk dünyaya geldiğinde anne iki hafta kirli sayıldığından temizlenmesi için altmışaltı gün beklemesi gerekliyken, erkek çocuk doğduğunda bu rakamlar yarıya yani bir hafta kirli olmanın neticesinde otuz üç gün bekleyecektir (Levililer, 12:18).

Dinin devamı açısından taşıdığı önemden dolayı Yahudi kutsal metinleri olan Levililer ve Tesniye'nin birçok bölümlerinde ailenin bozulmaması ve ahlaken dejenere olmaması için öğütler verilmektedir.² Ailenin korunmasına yönelik tavsiyelerin dışında çiftler arasında vuku bulacak anlaşmazlıklara yönelik nasıl bir çözüm yolunun tutulması konusunda bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Anlaşmazlık ortaya çıktığında da boşama hakkı sadece erkeğe aittir. Kadının boşama gibi bir hakkı yoktur. Ancak erkek, evlendiği kadından hoşlanmaz ya da onda utanılacak bir şey bulursa onu boşayabilir (Yasanın Tekrarı, 24:1-4). Boşama yapmak isteyen erkek “get” adı verilen belge düzenler ki bu belge boşamanın gerekçesini ayrıntıları ile gösterir ve kadın ondan sonra başka bir erkekle evlenebilir. “*Bir adam bir kadın alıp onunla evlendiği zaman vaki olacak ki, onda utanılacak bir şey bulduğu için, kadın onun gözünde lütf bulmazsa, onun için boş kağıdını yazacak ve onun eline verecek ve onu evinden gönderecektir. Ve evinden ayrıldıktan sonra kadın gidip başka bir erkeğin karısı olabilir*” (Tesniye, 24/1-2). Kadının herhangi bir ciddi mazeretle bile olsa boşama hakkı olmadığı halde erkeğin keyfi gerekçelerle kadını boşayabileceğinin görüyoruz. Bu durumda kadının her koşulda kocasına itaat etmesi, onun rızasına uygun davranması ve aile içinde sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getirmesinden başka bir seçeneği kalmamaktadır. (Parry, 2005:69).

3.2. Hıristiyanlıkta Evlilik ve Kadın

Yahudiliğin devamı olarak gelen Hıristiyan inancında evlilik ve kadının cinselliği konusunda tam tersi bir durum söz konusudur. Yukarıda da ele alındığı üzere Yahudiler için mümkün olduğunca erken evlenme ve nesil yetiştirme dini bir görevdir. Ancak Hıristiyan inancında bırakın evliliği teşvik etmeyi, menfi bir bakışın olduğu görülür. Aksine bekârlık tavsiye edilir; “*Yine de evli olmayanlarla dul kadınlara şunu söyleyeyim: Benim gibi (bekâr) kalsalar kendileri için iyi olur.*” (1. Korintliler, 7:8). Çünkü Kutsal Ruh'u sadece bekârların taşıyabileceği düşüncesi hâkimdir (Yağmurlu, 1984:31). Manevi olarak bekârların böyle bir mertebeye erişmesi ilgi ve meşguliyetlerini eşleri yerine sadece Rabbin işlerine yöneltmelerindedir. Bu inancın işareti olarak bu sözler gösterilebilir; “*Kaygısız olmanızı istiyorum evli olmayan erkek Rabbi nasıl hoşnut edeceğine düşünerek Rabbin işleri için*

²Levililer, 18:6-30; 19:3 29; 20:9-21; 21:7-9, 14-15. Tesniye, 7:3-4; 21:10-21; 22:13-30; 24:1-5; 25:5-12; 27:16, 20, 22-23.

kaygılanır. Evli erkekse karısını nasıl hoşnut edeceğini düşünerek dünya işleri için kaygılanır. Böylece ilgisi bölünür. Evli olmayan kadın ya da kız hem bedence hem ruhça kutsal olmak amacıyla Rabbin işleri için kaygılanır. Evli kadınsa kocasını nasıl hoşnut edeceğini düşünerek dünya işleri için kaygılanır.”(Korintliler, 7:32-34).

Evliliğin Hıristiyanlar için dini bir vecibe değil de bir ruhsat, izin gibi telakki edildiği görülür. Bekârlığı tavsiye eden Aziz Pavlos mânevi olarak yeterli kudreti ve irâdesi olmayanlar için fuhşun önüne geçilmesi amacıyla evliliğin olabileceğini söyler. Böyle bir evliliğin şartı olarak *“Ama kendilerini denetleyemiyorlarsa, evlensinler”* (Korintliler, 7:9) ifadesini kullanır. Bir başka yerde benzer ifadelerle evlenmenin, zinaya engel olmak için izin olarak verildiği, ancak dindarlık için ideal olanın bekârlık olduğu anlatılır: *“Adam için kadına dokunmamak iyidir. Fakat zinalardan dolayı herkesin kendi karısı olsun. Fakat emir olarak değil, izin olarak bunu diyorum. Lakin bütün insanların benim kendim gibi olmalarını istiyorum. Fakat evlenmemişlere ve dul kalmışlara diyorum: Benim gibi kalsalar onlar için iyidir. Eğer imsakleri yoksa evlensinler. Çünkü yanmaktan ise evlenmek daha iyidir”* (Korintoslulara I. Mektup, 7).

Kızını evlendirmeyenlerin dinen daha iyi bir iş yaptığını söyleyen Pavlos’un sözlerinden anlaşılıyor ki evlilik cinsel bir zaruretin dışında bir anlama sahip değildir (Korintoslulara I. Mektup, 7/37-8). Evlilik konusunda bu kadar dar bir bakış açısının olmasından dolayı aile kurumunun tesisi ve sağlıklı bir şekilde işlemesine, karşılaşılan sorunlara dair nasıl bir çözüm anlayışı ve yaklaşımının benimseneceğine dair tavsiyelere rastlanmamaktadır. Eğer herhangi bir çatışma yaşanması durumunda ise kadının erkeğe itaati dini bir görev olarak sorunun çözümü olacaktır. Şöyle ki; *“Ey kadınlar Rab’be bağımlı olduğunuz gibi kocalarınıza bağımlı olun. Çünkü Mesih beden kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır. Kilise Mesih’e bağımlı olduğu gibi, kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar. Ey kocalar, Mesih kiliseyi nasıl sevip onun uğruna kendini feda ettiyse, siz de karılarınız öyle sevin.”*(Efesliler 5:22-25). Burada erkeğin, kadına itaatinin İsa Mesih’e bağlılıkla benzerlik kurularak anlatılması ve ilerleyen kısımda “her durumda” ifadesi ile desteklenmesi dini ve dünyevi olarak erkek egemenliğinin bir tercümesi olmuştur.

Evliliğin bitirilmesi konusunda ise Yahudilerde olduğu gibi boşama yetkisinin erkekte olduğunu gördüğümüz Hıristiyan inancında erkeğin keyfiliğe dayalı bir yaklaşım ortaya koymasına imkan yoktur. Erkeğin karsını boşamadaki tek gerekçesi zina etmiş olmasıdır. Aksi halde başka bir gerekçeyle boşamaya hakkı yoktur. Eğer başka gerekçelerle boşar ise zina etmiş sayılır (Matta, 19:9). Evliliğe dini açıdan sıcak bakmayan ancak evlendikten sonra onu korumak için bu kadar sert tedbirlerin ortaya konması düşündürücüdür. Öte yandan evlilikte yaşanan sorunların aşılmasında farklı yöntemler ve yaptırımlar önermeyen bu anlayış daha büyük sorunlara kapı aralayacaktır.

3.3. İslam’da Evlilik ve Kadın

Kur’an-ı Kerim’de kadının aile içerisindeki konumu ve haklarına bakıldığında kapsamlı ve detaylı hükümlerin olduğunu görürüz. Kız çocuklarının doğumundan, evlilik öncesi ve sonrası, boşanma vaki olduğunda yapılması gerekenler ve hatta annenin bebeğine ne kadar süre süt emzireceğine, nafakaya kadar verilmiş malumatı okuyoruz. Kur’an’da kadınların hakları ile ilgili verilmiş bu bilgiler bir gereksinimin, toplum ve aile hayatında bir eksikliğin veya yanlışın önüne geçilmesi mahiyetinde dünyevi bir işlevi olduğu kesindir. Zira İslam’dan önceki toplumda yaşanan vakalar kadının ve annenin toplum içerisindeki olumsuz imajı ancak

böyle bildirimle ile düzenlenebilirdi. Geçmiş medeniyetler söz konusu olduğunda kültürün asıl şekillendiricisi olarak din toplumsal yaşamın en dinamik ve yaptırım gücü kuvvetli unsuru idi. İslam'ın dünya ve âhiret saadetini hedef edinmesinden dolayı toplumun yarısını teşkil eden kadının yerini ve kıymetini ihmal etmesi düşünülemez. Bu anlamda İslam kadınların maruz kaldıkları her durumla ilgili tedbirsiz bildirimlerde bulunmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de kadının yaratılıştaki olduğu gibi aile ve evlilik kurumlarındaki pozisyonları erkeğe endeksli değildir. Kadının ailedeki yeri, erkeğin bir takım uhrevi ve dünyevi işlerinin tamamlanmasında bir vasıta olmaktan ibaret değildir. Erkeğin duygusal manada kâmil bir insan olabilmesi için kadının yaratılmasına ihtiyaç olduğunu okuduğumuz şu âyet önemlidir; *“Kaynaşmanız için size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peyda etmesi O'nun varlığının delillerindendir”* (Rum, 30/21). Bugün modern psikoloji ve sosyolojinin de onayladığı en önemli mutluluk ve saadet formülü olan sevgi, aşk ve merhametin en yoğun şekilde tatmin edildiği ortam ailedir. Bu anlamda erkeğin ve kadının doğal yapılarında yaratılıştan gelen bu duygular karşılıklı yaşandığı takdirde insanın his yönü gelişmekte ve kendini gerçekleştirebilmektedir. İnsan ilişkilerinde en temiz ve güçlü olan sevginin hayata yön veren en güçlü duygu olduğunu düşündüğümüzde kadın, erkek için maddi varlığından çok manevi yönü itibarıyla değerlidir.

Erkek ve kadının birbirine üstünlük iddiasında olmayıp birbirlerini tamamlayan paydaşlar olduğunu gösteren bir başka âyet şudur: *“Kadınlar sizin giysileriniz, siz de kadınların giysilerisiniz”* (Bakara, 2/187). Bu âyette “giysi (örtü)” metaforu ile anlatılmak istenen ile ilgili olarak müfessirler huzur ve mutluluk dolu bir hayat yaşamak için eşlerin birbirine destek oldukları, haram ilişkilerden korunmak ve neslin devamı için birbirine olan ihtiyaç duydukları şeklinde yorum yapmışlardır (Yavuz, 1996:16). Bu âyetten de çıkarılacağı üzere evlilikte eşler arasında bir üstünlük çatışmasından ziyade birbirine karşı koruyuculuk ve tamamlayıcılık sorumluluğunun olduğunu anlıyoruz (Kahraman, 1995:200-1). Evliliğin dini, psikolojik ve toplumsal faydalarından dolayı bekârların evlendirilmesinin emredildiğini görüyoruz (Nûr, 24/32). Hz.Peygamber de; *“İslam'da ruhbanlık yoktur”* (Acluni, 1993:II/377) buyurarak evlenmeyi teşvik eder. Bir başka hadis-i şerifinde evlenmenin yukarıda ele aldığımız psikolojik faydalarına işaret ederek *“Evlenen dininin yarısını korumuştur.”* buyurur (Beyhaki, “Şuabü'l- İman”, 5486). Gençlere evliliği tavsiye eden Hz. Peygamber (Buhari, “Savm”, 10) salih kadının dünya nimetlerinin en üstünü, en hayırlısı olduğunu bildirmiştir (Müslim, “Radâ”, 64). Bütün bu âyet ve hadisler ışığında erkeğin biyolojik ve psikolojik olarak kendini tamamlayabilmesi ve dinini daha kâmil manada yaşayabilmesi için kadına ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Yahudi ve Hıristiyan inançları ile kıyaslandığında İslam'ın kadına dünyevi ve dini açılarından olumlu ve işlevsel bir hüviyet atfettiği görülür.

Kuran-ı Kerim'e bakıldığında kadının dini ve insani açıdan değersiz ve erkeğe koşulsuz bir itaat söz konusu olmadığı görülür. Ancak Müslüman erkeklerin, dini hükümlerin bütünsel yaklaşımını unutarak ya da çıkarlarına öyle uygun düştüğü için geleneksel ataerkil yapının korunmasına katkı sağlayacak âyetleri genelleştirme eğiliminde oldukları görülür. Örneğin şu âyet bunların başında gelmektedir; *“Kocalar eşleri üzerinde yönetici ve koruyucudurlar.”* (Nisâ, 4/34). Bir diğer âyette de şöyle buyrulur; *“... Yalnız erkeklerin, kadınlar üzerinde bir derece farkı vardır...”* Bakara, 2/228). Öncelikle bu âyetler ışığında erkeğin ailede yönetici olmasının aileyi koruma sorumluluğu ile birlikte bildirilmiş olması önemlidir. Daha önce ele alındığı gibi erkek fizyolojik, ruhsal ve sosyal bakımdan ailenin

korunması, ihtiyaçlarının sağlanması ve korunması hususlarında daha mahir yaratıldığı için sorumluluk paralelinde bu konuma haiz olmuştur. Bu anlamda erkek bu sorumluluklarını yerine getirdiği müddetçe bu inisiyatife sahiptir, aksi halde ailenin bütün yükünün kadının omuzları üzerinde olduğunda konumun değişmesi beklenebilir. Öte yandan buradaki üstünlüğün dini ve mânevi bir üstünlük olmadığı dünya geçimi ve ailenin devamı açısından sorumluluğun dağılımı ile ilgilidir. Bu anlamda korunmaya değer, kendisine hizmet edilecek, ihtiyaçlarının karşılanması emredildiği kadın başlı başına değerli bir konuma yerleştirilmektedir. Zira değerli olan şey korunur ve ona yönelik görevler düzenlenir. Ayrıca erkeğin yönetici olması kadının ailede değersiz olduğu anlamına gelmez fitrat gereği dışarıya karşı yöneticilik ve koruyuculuk görevinin erkeğe verilmesi kadını tamamen dışlamak anlamına gelmemektedir. Kadın da yaratılış gereği kendisine uygun rolleri ve sorumlulukları özgürce yerine getirebilmiştir (Kahraman, 1995:202). Bu nedenle Allah şöyle buyurur; “Kadınların (erkekler üzerine) hakları, örfe uygun bir şekilde vazifelerine denktir.” (Bakara, 2/228). Dolayısıyla kadında ailede ve toplumda bir takım rolleri olduğu ve erkek üzerinde hakkı vardır.

İslam’ın kadına verdiği önem evliliğin ilk adımında kendini gösterir. Diğer dinlerde örneği bulunmayan “mehir”³ erkeğin, evlendiği kadına ödemesi gerek bir borç olarak yüklenmiştir. Kendi standartları ne ise kadına aynı şekilde bakmakla yükümlü olan erkek daha evliliğin başında kadına dini bir vecibe olan mehrini vermesi kadını değerli kılan bir görevdir. Mehri verirken de seve seve, güzellikle verilmesi emredilmektedir (Nisâ, 4/4; 25). Kadının hakkı olduğu için ödenmesi gereken bir dini görev olan mehrin başa kakma ya da bir lütuf olmadığı, aksine ibadet mutluluğu ile gönülden verilmesi istenmektedir. Aile kurulurken yapılması beklenen bu mâli ve manevi sorumluluk ilerleyen zor günlerde aile bağlarının daha sağlam tesis edilmesi ve metafizik bir altyapı olarak ilerideki zor günlere bir hazırlık olacaktır. Kadının hakkı olarak tayin edilmiş mehir boşanma durumu ortaya çıkarsa bile erkek tarafından geri alınmaz; “Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın. Siz iftira ederek ve apaçık günah işleyerek onu geri alır mısınız?” (Nisâ, 4/20).

İslam dininin diğer semavi dinlerden farkı boşanmayı bir lanet ve alçaklık vesilesi olarak nitelendirmemiş olmasıdır. Hz. Peygamber’in “en sevimsiz helâl” olarak tarif ettiği boşanma Yahudi inancında olduğu gibi erkeğin keyfilğine bırakılmamıştır (Ebu Davud, “Talak”, 3). Yine boşanmayı kesinlikle onaylamayan Hıristiyanlığın aksine İslam boşanmanın dinen yasak olmadığını buyurmuştur (Bakara, 2/ 229; Talak, 65/ 1-2, 6-7). Diğer dinlerde malumatlı bilginin bulunmadığı boşanma ve boşanmadan sonra kadının hakları konusunda İslam kadını koruyucu hükümler koymuştur. Hatta bunların ötesinde boşanma öncesi önleyici bir tedbir ve yardım alma açısından öneriler sunmuştur. Örneğin karı-koca arasında ortaya çıkabilecek sorunların çözümünde daha tecrübeli akil kişilerden yardım alınması ve sorunların daha makul bir şekilde çözüme erdirileceği bildirilir (Nisâ, 4/35). Giderek artan boşanmalarda küçük sorunların yeni evlilerin evlilik tecrübelerinin azlığı ve aşırı duygusallıkları göz önüne alındığında bu hükmün büyük faydalar sağlayacağı kesindir. Bir diğer önemli tedbir olarak boşanmadan sonra kadının dört ay iddet süresince beklemesidir (Talâk, 65/4). Bu sürede düşünme olanağı bulan eşler tekrar durum değerlendirme fırsatı bulurlar. Bu süre zarfında

³ TDK: **Mihr** (isim): hukuk, eskimiş Arapça “**mehr**” (isim): Müslüman bir erkeğin nikâh esnasında eşine vermeyi kabullendiği mal veya para.

kadının barınması, ihtiyaçlarının karşılanması, hakkının ve onurunun korunması gerektiği de bildirilmiştir (Bakara, 2/241; Talâk, 65/1-7).

Yahudi inancında kadının evlendiğinde değer kazandığını, bunun da asıl nedeninin erkek çocuk doğurma beklentisinden kaynaklandığını söylemiştik. Zira neslin devamı ve kavmin içinde ismin yazılı olması erkek çocuğa bağlıydı. Hz. Peygamber'in Risâlet'inden önce Arap toplumu için de kızlar utanç vesilesi idi. Kadının değerinin daha ilk doğumda kendini gösterdi bu toplumlarda kadının bütün yaşamı ve konumu ona göre şekillenmiştir. Bu nedenle Kur'an'da geçen şu âyet bu durumu şöyle anlatmaktadır; *"Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu, aşağılık duygusu içinde yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün! Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!"* (Nahl, 16/58-59). Toplumun kendi hevesine göre değer vermiş olduğu kadının en masum olduğu bebekliğinde maruz kaldığı bu muamele (toprağa gömülme) Allah tarafından *"Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!"* buyrulmuş ve kınanmıştır. Bir başka âyette geçim sıkıntısı ile kız çocuklarını öldüren zihniyete şöyle ithamda bulunulmuştur, *"Geçim endişesi ile çocuklarınızın canına kıymayın. Biz, onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir suçtur."* (İsrâ, 17/31). Bu âyetler ile anlaşılmaktadır ki İslam, ilk yaratma ve onu takip eden biyolojik yaratılışta kadın, erkekten daha değersiz sayılmamış ve aralarına hiçbir fark olduğuna dair bir işarete rastlanmamıştır. Aksine annenin doğurduğu çocuğunu cinsiyetinin Allah'ın takdirinde olduğu ve bir müjde mahiyeti taşıdığı anlaşılmaktadır. Böylesine sevinçli bir olayın kahramanı olan kadının nice sıkıntılar ve zahmetlerle bebeği karnında taşıyıp doğum yaptığı bildirilir (Ahkâf, 46/15; Lokman, 31/14).

4. DİNİ VE İCTİMÂİ HAYATTA KADIN

Kültürler içerisinde şekillenen toplumsal cinsiyet algısı geçmiş medeniyetlerde din merkezinde şekillendiğinden dinin, kadın ile ilgili ne emrettikleri birinci dereceden önemlidir. Özellikle Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki ilk yaratılış ve ilk günah konusundaki negatif inanç kadının bütün yaşamda ikinci plana atılması için dini meşru bir sebep olarak kâfi gelmiştir. Kadının dini ve toplumsal alanlardan uzak tutulması kutsala saygının bir işareti olarak telakki edilmiştir. Ancak şaşırtıcı bir şekilde kutsala hürmet için dini ve soysal alanda değersiz kılınan kadın aile ve çocuk doğurma söz konusu olduğunda aktif görevi nedeniyle değer bulmuştur. İtiraf etmek gerek ki ataerkil toplumlar kutsal olanı yaşama tecrübesinde zaman zaman kutsalı profanlaştırma eğilimi gösterebilirler. Dinen eksik ve değersiz olarak kabul edilen kadının erkek çocuk verebilme aracı olarak değer bulması bunun bir örneği olarak gösterilebilir. Bu anlamda dini inançların her ne kadar dogmatik kutsal değerler olduğu kabul edilmiş olsa da kimi zaman insanlar tarafından toplumsal düzen adına yeniden yorumlanmış hatta şekillenmiştir. Bu değişim bir süre sonra kültürün bir parçası olarak da kabul görmüş, benimsenmiş ve gelenek haline gelmiştir. Kadının kıymet problemi de dini/kutsal olan ile dünyevi/profan arasındaki bu ilişkide erkek egemen toplumların tesisi ettiği bir olgudur. Böyle olduğu için son kutsal kitap olan Kur'an-ı Kerim daha önce hiçbir kutsal kitap ya da metinde olmadığı derecede kadının hemen her alanda haklarını açıkça ortaya koymuştur. Ki böylece Allah ilgili konularda kadınların haklarını ve hukuklarını ilahi hükümlerde beyan ederek insanların bunlar üzerinde değişiklik yapmalarını imkân vermemiştir. Ancak bugün kadın hakları ve kadına yönelik şiddet ve baskının en yoğun olduğu ülkeler arasında ön sıralarda yer alan Müslümanlar din adı altında gelenekselleşmiş bir takım ataerkil uygulamaları sürdürmektedir. Dolayısıyla dini olarak ortaya çıkan bazı düşünce ve değerlerin

zaman içerisinde toplumsal yaşamda farklı bir tarzda yorumlanıp değiştirilmesi söz konusu olmuştur. Dinler bağlamında kadının konumu ve kıymet sorunu da bu anlamda önemli bir değişim süreci olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1.Yahudi İnançında ve Toplumsal Hayatında Kadın

Yahudi toplumunda kadının anne rolü ile ve özellikle erkek çocuk verdiğinden değer kazandığını görürüz. Bu nedenle onlar için oğlu olmayan kişinin adı kendi kavminden silineceği için çocuk doğuramayan kadın için bu durum en büyük felakettir (De Vaux, 2003:8). Bu durumu ifade etmek için şöyle bir atasözü karşımıza çıkar; “Çocuksuz kadın meyvessiz ağaçtır.” (Pekine, 2005:177). Bu anlayışın bir sonucu olarak kadın kendi varlığı olarak işlevsiz ve değersiz görülmüş, erkeğe göre konumlandırılmış ve ona bağlı olarak bir değere haiz olmuştur (De Beauvoir, 1986:17-8). Dolayısıyla ötekileştirilen kadın onlar için öz varlığı ile bir özne olamamış, erkeğe göre değer bulan bir nesne olarak kız ve daha sonra da eş olarak yer edinmiştir (Kensky, 1991:36-7). Kendi eşlerini seçebilen erkekler, kızlarını yabancı olmamak şartı ile başkalarına satabilmektedir (Kennel, 1995:478).

Günümüzde edilen bir duada erkekler; “Beni kadın yaratmayan Ulu Tanrıya bizlerin ve bütün dünyanın Yüce Efendisine şükürler olsun.” derler (Birnbaum, 1949:15-17). Kadının kutsal olandan uzak olmasına işaret eden bu duanın dışında kadın dini alandan uzak tutulmuştur. Örneğin başta Fısıh olmak üzere tüm dini kutlamalarda kadının rolü çok azdır (Peskine, 2005:36). Kadınların kutsal olandan uzak tutulmalarının bir nedeni de adet hallerinden kaynaklanan kirlilik durumunun getirdiği murdarlıktır (Levililer, 18/19; Hezekiel, 18/6). Adet halindeki kadın adeta cüzamlı gibi tarif edilip, ona ya da yatağına dokunmanın murdar olacağına inanılmıştır (Levililer, 15/20; 15/19-22). Dolayısıyla kadın tapınak ziyaretlerine az katılmalı ve zamanının evinde geçirmelidir. Hatta kadın toplumsal yaşamdan uzaklaştırılmalı kocası tarafından eve kapatılmalıdır (Friedman, 1987: 480-485).

Din merkezli oluşan bu algının sonucu olarak kadın eğitimden mahrum bırakılmıştır. Baba oğluna Tora eğitimi vermek ile yükümlü iken kızların bu eğitimden uzak tutulması gerekmektedir (Horst, 1995:47). Eğitimden uzak tutulması gerektiğine inanılan kadınlar için “Kadının saçı uzun, akli kısa”, erkeğe verilen eğitimin karşılığını alınırken kızda öyle olmadığını ifade eden “Erkek evlat büyüten altın dokur, kız çocuk büyüten dertleri ipe dizer” atasözleri düşünce yapısını anlaşılır kılar (Metin, 2005:70, 75).

Yahudi kutsal metinlerinin sonradan yazılmış olması nedeniyle kadının konumuyla ilgili bu düşüncelerin sonradan oluşturulduğu kabul edilir. Özellikle Mishnah ve Talmud din adamları ve düşünürlerinin geliştirdiği Hahamlık Yahudiliğinin kadının toplumsal hayattan izole edilmelerini yönünde bazı fikirler ortaya atmışlardır (Bkz.Baskin, 1995:6-15). Bu metinlerin hahamlar tarafından sonradan yazılmış olması ve o dönemde Grek ve Roma kültürlerinin baskın olması nedeniyle o dönemin ataerkil anlayışın dini bir kimliğe bürünmesine yol açmış olabilir. Bu konuda Friedman, o dönemdeki kadınların eskiçağ sonrası Grek kadının yaşamını aynen yansıttığını ileri sürer (1987: 482-6). Tarihi araştırmalar Yahudilerin Greko-Roman dönemin dini ve toplumsal yapılarından oldukça etkilendiğini ortaya koymaktadır.

4.2.Hıristiyan İnançında ve Toplumsal Hayatında Kadın

Yahudiliğin devamı olarak görülen Hıristiyanlık coğrafi konumu itibarıyla Greko-Roman ve Helenistik dinlerin tesirinden kalmıştır (Schimmel, 1999:159). Tıpkı Tevrat gibi

sonradan kaleme alınan İnciller’de birçok konuda olduğu gibi kadın hususunda da Tevrat’a benzer ifadeler rastlanır. Daha önce ilk yaratılış ve ilk günah konusunda bunlardan önemli olanlarına değinmiştik. Yasak meyveyi yiyerek insan soyunun günahkâr olmasına yol açan kadın günahın anası, fitnenin kaynağıdır (Akdemir, 1991:262). Hz. İsa’dan çok sonra kadın hakkında yerleşmiş bu inancı şu ifadelerde açıkça görebiliyoruz; “*Kadının öğretmesine, erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum; sakın olsun. Çünkü önce Adem, sonra Havva yaratıldı; aldatılan da Adem değildi, kadın aldatıp suç işledi.*” (1.Timoteos 2:12-14). İlk günahtan suçlu bulunan kadının bilgilenmesi ve erkeğe egemen olmasına izin verilmemesi yönündeki anlayışını inançtan ziyade dünyevi işlerin düzenlenmesine yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Zira burada da kutsal olan ile profanın iç içe geçmesi söz konusudur. Hz. İsa’nın kadınlara da dini öğrettiği, onlara iyi davrandığı, kadınlarında erkekler gibi dini anlamda eşit tutulup sorumlu olduklarını bildirdiği yazılıdır (Luka, 10/39; Yuhanna, 4/9; Matta, 14/21). Hatta bırakın eğitim almamalarını Hz. İsa yeniden dirildiğini ilk gören kadınlara dini misyon görevi vermiştir (Yuhanna, 20/17). Ancak daha sonradan yazılan Pavlus’un bir mektubunda kadınlarla ilgili daha önceki İncillerle uyuşmayan şu ifadeyi okuyoruz; “*Kadınlar toplantılarda sessiz kalsın. Konuşmalarına izin yoktur. Kutsal yasanın da belirttiği gibi, uysal olsunlar. Öğrenmek istedikleri bir şey varsa, evde kocalarına sunsunlar. Çünkü kadının toplantı sırasında konuşması ayıptır.*” (1. Korintliler14:34-35). Yahudi geleneğinden gelen Pavlus’un Roma döneminde yaşamış olması içinde yetiştiği toplum ve coğrafya dikkate alındığında kadın konusunda böyle bir düşünceye sahip olması doğal karşılanabilir. Zira yukarıda da ele alındığı üzere peygamberlerin vefatlarından uzun süreler sonra dinin zamanla değişime tabi tutulduğu tarihi bir vaka olarak kabul edilmektedir. Pavlus gibi diğer kilise babaları kadınları, melekleri bile baştan çıkaran bir varlık olarak tasvir etmişlerdir. Aynı düşüncenin 16. y.y.’da kadınların şeytanla işbirliği içinde olduklarını inancıyla dehşet verici zulümlere maruz kalmalarında da görürüz (Eliade & Couliano, 1997:144). 19. y.y.’da bile kötü ruhu taşıdıklarına inanılan kadınların cadı olarak nitelendirilip öldürüldüğünü biliyoruz. Aziz Sustam Hz. Meryem dışında bütün kadınların ahlâksız olduklarını, erkekleri aldatan yaldızlı bir musibet olduklarını söylemiştir (Karabiber, 2000:16). Dini çevrede oluşan bu inanışlara paralel olarak daha sonraki kutsal metinlerde kadına yönelik şiddetin meşrulaştırıldığını görüyoruz. Örneğin 15. y.y. erkeğin, karısını döverek terbiye edebileceğinin yazıldığını okuyoruz (Bussert, 1986:13). Bu bağlamda Martin Luther gibi birçok kilise babalarının kendi eşlerine acımasızca şiddet uygulayabilmişlerdir (Smith, 1911).

Kadınların kötülük dolu, kararsız, kavgacı ve kıskanç olması nedeniyle evlenmeye menfi bakılmıştır. Öte yandan da en büyük ayartıcı olmaları nedeniyle kadınlar kendilerine dikkat etmelidirler. Bu nedenle kadınlar çekici ve gösterişli kıyafetler giymeyip davranışlarına özen göstermelidirler (Brozyna, 2005:23).Bu vasıflarından dolayı en dindar kadın olan rahibeler evlenmemeli ve münzevi bir yaşamı tercih etmelidirler (Derin, 2006).Değerli addedilen kadın profilinin sosyal alandan uzak bir yaşam benimsediğini gördüğümüz Hıristiyan inancında kadının bu durumu zorunlu olarak tercih etmesinin sebebi erkeğin ona karşı olan cinsel zafiyetidir. Bekârlığın takvaya daha uygun olmasına rağmen evlenme hakkı olan erkek, kendinden yaratılmış ve tek işlevi üreme olan kadınla evlenir. Erkeğin kontrolünde olması gereken kadın dinen erkeğin belirleyici otoritesi altında, ona bağımlı olmak durumundadır (Reuther, 2007:55). Hatta 586 yılında Fransa’da kadının insan olup

olmadığının tartışıldığı bir konsilde kadının sadece erkeğe hizmet etmek için yaratılmış bir insan olduğuna karar verilmiştir (Karabiber, 2000: 16).

İlk dönem kutsal metinlerde kadın hakkında olumsuz ifadelerin bulunmayışı ancak özellikle Pavlus döneminde belirginleşen kadına yönelik negatif düşünceler Augustinus zamanında kadın düşmanı bir görüşe evrilmiştir (Armstrong, 1998:171). Bu dönemde kadının dinen menfi bir konumda bulunmasının dışında hiçbir hakkı ve statüsü yoktu. Toplumsal alanda hiçbir etkisi olmayan kadın ekonomik olarak da yetkisizdi. Örneğin evlenmeden önce sahip olduğu bütün mal varlığı ve mirası evlendiği erkeğin uhdesine geçerdi (Yağmurlu, 1984:32)

Hıristiyan inancını tıpkı Yahudilikte olduğu gibi ilk dönemlerde kadın konusunda negatif bir inanç ve düşünceye sahip değilken daha sonraki dönemlerde yazılmış metinlerde olumsuz bir bakışın geliştiği görülmüştür. Yahudiliğin devamı olması ve baskın kültür olan Helen-Roma medeniyetindeki ataerkil toplum içerisinde kabul görmüş kadın algısının Hıristiyanlığa tesir ettiği düşünülmektedir. Hıristiyanların yüzyıllar boyunca Roma'nın baskıcı yönetiminde yaşamış olmaları ve kutsal metinlerin de insanlar tarafından uzun zaman sonra yazılmış olmaları kadın konusundaki inanç ve fikirlerin değişmesini muhtemel kılmaktadır.

4.3.İslam İnancında ve Toplumsal Hayatında Kadın

İslam kendinden önceki diğer ilahi dinler olan Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi içine doğmuş olduğu toplum açısından birçok olumsuzluğun sıradanlaştığı yer ve zamanda ortaya çıkmıştır. Semâvi dinlerin ilahi plan dâhilinde zuhur etmeleri de toplumsal yapıdaki gayri ilahi ve insani yaşantının zulüm noktasında yaşanıyor olmasındandır. İslam'ın yeşerdiği Arap toplumuna baktığımızda dini sapkınlığın bir neticesi olarak insani değerlerinde oldukça yıpranmış olduğunu görürüz. Kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesinin sıradan bir gelenek haline alması gelinen noktayı net bir şekilde ortaya koymaktadır. Her konuda hakikat ölçüsü ile hükmeden İslam, toplumsal hayatın en önemli paydaşı olan kadını en başta yani doğduğu anda koruma altına alarak kısa sürede dünya tarihinde görülmemiş bir hızla gelişen ve değer üreten bir medeniyet haline getirecektir. Kız çocukları ile erkekler arasında ayrımın olamayacağını bildiren Kur'an (Nahl, 16/56-9) onların hakir görülmesini yasaklamıştır (En'âm, 6/151; İsrâ, 17/31). Diğer dinlerde erkeğe göre konumlandırılan ve ona göre değer bulun kadın ile erkeğin aslında birbirlerini tamamladıklarını bildirmiştir (A'râf, 7/189).

Kadını, dinen günahkar ve cinsel olarak ayartıcı olduğu inancından uzaklaştıran ve ona toplumsal cinsiyet bağlamında erkeğin eşiti olduğu bir konuma yücelten İslam, kadını dini değer ve sorumluluk açısından da eşit kılmıştır. Dinin mükellefiyet, ceza ve ödül anlamında erkekle eşit tutulan kadın diğer semavi dinlerin dışında İslam, kadının kutsal olan ile bağ kurmasını engellemez (Al-i İmrân, 3/195; Nahl, 16/97). Ahzâb sûresinin bir âyetinde aynı vasıflardaki erkek ile kadınların tek tek bildirilip mağfiret ve mükafata erecekleri buyrulur; *“Kuşkusuz müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, taata devam eden erkekler ve taata devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazi erkekler ve mütevazi kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve ırzlarını koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya; işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”*(Ahzâb, 33/35). Ne ilk yaratılış ne de ilk günahattan kaynaklanan eksiklik ve

kusuru ile değersizleştirmeyen İslam kadınının manevi olarak erkekten geri kalır yanının olmadığını açıkça bildirmiştir. Böylece erkekle eşitlenen kadın takvası ile erkeğin önüne geçebilmektedir. “*Ey insanlar, gerçekten, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi halklar ve kabileler kıldık. Şüphesiz, Allah katında sizin en üstün olanınız takvaca en ileride olanınızdır. Şüphesiz Allah Alîm’dir, Habîr’dir.*” (Hucurât, 49/13). Bu âyetten net bir şekilde anlaşılacağı üzere dini kıymet açısından üstünlük cinsiyet temelli bazı geleneksel kabullerden değil sadece takva kriteri ile belirlenmiştir. Dolayısıyla bu âyetler kadının yaratılışı itibarıyla değersiz olmadığı, bunun neticesi olarak ruhen erkekten daha değersiz olduğunun iddia edilemeyeceğini açıkça göstermiş ve kadının erkek kadar değerli olduğu bildirmiştir. Diğer taraftan dünyada yapmış olduğu çalışmalar ve göstermiş olduğu gayretlerinin de âhirette bir karşılığı olması anlamında kadının pasif değil aksiyonel bir dini yaşantısının olması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu da kadının hem dini hem de dünyevi olarak proaktif bir rol üstlenebileceği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla İslam’ın daha önceki semavi dinlerin aksine kadını dini ve uhrevi olarak pasif ve etkisiz kılmayıp aksine sorumluluk yüklemiş olmaktadır. İslam’ın bu yaklaşımdan ötürü Hz. Peygamber’in kadınların eğitimi için özel zaman ayırdığı görülür (Buhâri, İlim, 36). Yine Hz. Peygamber’in hanımları da diğer müslüman kadınların eğitimleri ile ilgilenmiştir (Buhâri, Edeb, 62).

Topluma ve eğitim ortamına dâhil edilen kadın ekonomik yaşamda da haklarına kavuşmuştur. Miras hukukunu belirleyen âyetlerde kadının hakkının net bir şekilde hükme bağlandığı görülür (Nisâ, 4/7, 11). Yukarıda boşanma konusunda da kadının haklarına değinilmişti. Allah tarafından kadına verilen bu haklara modern Batılı kadın ancak 19. y.y.’da sahip olmaya başlamıştır (Armstrong, 1998:211). Kendisi de bir kadın olan meşhur şarkiyatçı Schimmel, kadın-erkek eşitliğinin olduğu din olan İslam’dan övgüyle bahseder (2011).

5. DEĞERLENDİRME

19. y.y.’da kadın sorunlarının konuşulmaya başladığında maalesef konunun o günün konjonktürel şartlarının doğurmuş olduğu ekonomin belirleyici olduğu görülür. Liberalizm ve onun ardından palazlanan kapitalizmin etkisinde gelişen kadın problemi bugün hala sağlıklı ve çok yönlü olarak ele alınmamaktadır. Kadın haklarının toplumda infiale yol açan cinayet ve tecavüzlerden sonra zaman zaman dikkatleri üzerine çekmesi aslında sorunun ne kadar yüzeysel ele alındığının bir göstergesidir. Yükselen eğitim seviyesi, artan milli gelir, hayatı kolaylaştıran teknolojik ürünler, basit işlerimizi bile düzenleyen hukuk kurallarına rağmen kadına yönelik şiddet ve algının kültürel kodlardan uzak çözümü kavuşturulması olanaksızdır. Zira kadın ve erkeğin rolleri ile orantılı olan kıymetleri kültür ile şekillenmektedir. Bir kadının evde ve sokakta nasıl davranması gerektiğini belirleyen kültürün hızla değişen sosyal yapının getirdiği sorunlara üreteceği çözüm dikkate alınmalıdır. Kültürün en belirleyici unsuru olarak din, kökleri kutsala, dalları topluma, yaprakları bireyler uzanan kültür ağacını besleyen özsuynun asıl menbâdır. Kadın sorununun tam olarak uyum içerisinde çözülebilmesi için dinin ve geleneğin iyi anlaşılması zorunludur. Aksi halde dini temellere dayandırılan, ancak geleneksel yönü baskın inançlar yüzünden sorunun çözülmesi imkansızdır. Bugün yaşadığımız kadın sorunsalı tarihte yaşanandan çok da farklı değildir. Semâvi dinler bağlamında ele almaya çalıştığımız kadının kıymet sorunu ile ilgili olarak Yahudilik ve Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde olmayan ancak daha sonra ortaya çıkan olumsuz kadın algısı dinsel kökenli olmaktan öte geleneksel anlayışın ürünüdür. Grek-Roman ve Helenistik

kültürlerinin tesirinde kalan Yahudi ve Hıristiyanlık ataerkil yapının dini söylemlerle gücünü devam ettirmesi söz konusudur. Kutsal metinlerinin peygamberlerden çok uzun süre sonra yazılmış olması ve kadın konusunda çelişkili ifadelerin bulunması baskın kültürün, din üzerinde bir etkisi olarak görülmektedir. Kur'an'ın muhafazası ve Hz. Peygamber'in liderliğinde kurulmuş ve kesintiye uğramamış toplumsal yapısı ile İslam, kadın konusunda açık ve net hükümleri ile o günün şartlarında devrim yapmıştır. Ancak ataerkil yapının uzun geçmişi Müslümanlar üzerinde etkisini göstererek kadın konusunda eski hataları yapmaya yönelmiştir. Müslümanlar arasında kız çocuklarının okutulması, evlendirilmesi, miras almaları, namusları konusunda geçmişte olduğu gibi tartışmaların gündemde olması sorgulanması gereken hususlardır. Kur'an-ı Kerim'de kadının hak ve hukuklarının açıkça belirtilmiş olmasına rağmen Müslümanların din adına kadın hakkındaki düşünceleri geçmişte Yahudi ve Hıristiyanların yaptıkları ile benzerlik taşımaktadır. Bu anlamda kadınların sorununun çözümünde önemli bir yeri olan dinin çok iyi anlaşılması zorunludur. Aksi halde din diye hem erkeğe hem de kadına dayatılan gelenek sadece kadına zarar vermekle kalmayıp onun eşi olan erkeğin de psiko-sosyal olarak kendini tamamlamasına engel olacaktır.

Kaynakça

Akdemir, Salih (1991). "Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerimde Kadın", *İslâmi Araştırmalar*, Cilt: 5, Sayı: 4, Ankara.

Aktaş, C. (1986). *Kadının Serüveni*, İstanbul: Girişim Yayınları.

Armstrong, K. (1998). *Tanrı'nın Tarihi: İbrahim'den Günümüze 4000 Yıllık Tanrı Arayışı*, çev. O. Özel, H. Koyukan, K. Emiroğlu, Ankara: Ayraç Yayınevi.

Ateş, Süleyman (1989). *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul: Yeni Ufuk Neşriyat.

Bayraklı, Bayraktar (2007). *Kadın, Sevgi ve Temel Haklar*, İstanbul.

Baskin, Judith (1985). "The Separation of Rabbinic Judaism", *Women, Religion, and Social Change*, ed. Yvonne Yazbeck Haddad ve Allison Banks Findly, Albany: State University of New York Press.

Berktaş, F. (1996). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, İstanbul: Metis Yayınları.

Birnbaum, Philip (1949). çev., *Ha-Siddur Ha-Sahalem: Daily Prayer Book*, New York: Hebrew Publishing Company.

Brozyna, Martha A. (2005). *Gender and Sexuality in the Middle Ages*. North Carolina: McFarland Company.

Bussert, J. (1986). *Battered women: From a theology of suffering to an ethic of empowerment*. Minneapolis, MN: Division in North America, Lutheran Church in America.

Daly, Mary (1985). *Beyond God the Father*, Boston: Beacon Press.

De Beauvoir, Simone (1986). *Kadın: "İkinci Cins"*, çev. Bertan Onaran, İstanbul: Panel Yayınevi.

Derin, S. (2006). *İngiliz Oryantalizmi ve Tasavvuf*, İstanbul: Küre Yayınları.

De Vaux, R. (2003). *Yahudilikte Aile*, çev. A. Güç, Bursa: Arasta Yayınları

Dousse, M. (2006). *Müslüman Meryem*, çev. K. Sarıalioğlu, İstanbul: Dharma Yayınları.

Ebu Davud (1992). Sünen, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Eliade, M. & Coulano, M. (1997). *Dinler Tarihi Sözlüğü*, çev. A. Erbaş, İstanbul: İnsan Yayınları.

Etöz, Abdulkadir (2005). "İslâm'da Kadının Önemi ve Yeri", *İslâm'da Aile ve Çocuk Terbiyesi (II)*, İstanbul.

Ferguson, Marianne (1995). *Women and Religion*, New Jersey: Prentice Hall.

Friedman, Theodore (1987). "The Shifting Role of Women, From the Bible to Talmud", *Judaism*, Fall 87. 36, Issue 4.

Goodenough, Erwin R. (1953). *Jewish Symbols in the Greco Roman Period*, Toronto: Pantheon Books

Gökçe, Birsen (1991). "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", *Aile Yazıları I* (der. Beylü Dikeçligil, Ahmet Çiğdem), Başbakanlık Araştırma Kurumu, Ankara.

Güçbilmez, E. (1972). *Yenimahalle ve Kayadibi*, AÜSBFY, Ankara.

Gürkan, Salime Leyla (2010). *Yahudilik*, Ankara: İsam Yayınları.

Hamington, Maurice (1995). *Hail Mary?: The Struggle for Ultimate Womanhood in Catholicism*, New York: Routledge.

Hasipek, S. (1990). "Ailenin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapısında Kadının Yeri ve Önemi", I. Aile gurası Bildirileri, Ankara: Reyhan Yayınları.

İbn Mace, tsz. *Sünen-i İbn Mace*, Daru'ı Fikir.

Jeffrey, Patricia (1979). *Frogs in a Well: Indian Women in Purdah*, London: Zed.

Kadioğlu, Süheyla (2001). *Bitmeyen Savaşım/ Kadın Hareketleri Tarihi*, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Kandiyoti, Deniz (1996). "Islam and Feminism: a misplaced polarity," *Women Against Fundamentalism*.

Karabiber, N. (2000). *Medeniyetlerde Kadın ve Evlilik*, İstanbul: Yöntem Yayınları.

Karaman, H. (1995). *İslam'da Kadın ve Aile*, İstanbul: Ensar Neş.

Kaval, Musa (2014). *Kible Sembolü*, İstanbul: Peon Yayınevi.

Kaval, Musa (2014a). "Kadına Kadına Uygulanan Şiddetin Çözümüne Dair Yaklaşım Problemi", *Kadın ve Aile Sorunları Sempozyumu*, Hakkari.

Kennel, F. W. (1995). "Eski Musevi Ailesi", çev. H. Ş. Yasdıman, DEÜİFD, İzmir.

Kensky, Tikvah Frymer (1991). "Women Jews.", *Women's and Men's Liberation*, ed. Leonard Grob, Riffat Hassan ve Haim Gordon, Newyork, Westport, Connecticut and London: Greenwood Press.

King, Ursula (1990). *Turning Points in Religious Studies: Essays in Honour of Geoffrey Parrinder*, Edinburg: T & T Clark.

King, Ursula (1995). *Religion and Gender*. Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell.

Kloppenborg, Ria & Hanegraaff, Wouter J. (1995). *Female Stereotypes in Religious Traditions*, New York: E.J. Brill.

Messadie, G. (1999). *Şeytanın Genel Tarihi*, çev. Işık Ergüden, İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Metin, Ş. (2005). *Yahudi Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul: Milenyum Yayınları.

Mevdudî, Seyyid Ebu'l-A'lâ (1972). *Hicab*, İstanbul.

Parry, Rabbi Aaron (2005). *Talmud Nedir?* çev: Estreya Seval Vali, İstanbul: GözlemYayınevi.

Peskine, B. (2005). *İstanbul'da Bir Yahudi Ailesi*, çev. E. Güntekin, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Ruether, Rosemary Radford (2007). *Augustine: Sexuality, Gender, and Women, Feminist Interpretations of Augustine*, ed. Judith Chelius Stark, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.

Schimmel, A. (2011). *Ruhum Bir Kadındır*, çev. Ö. E. Akbulut, İstanbul: İz Yayınları

(1999). *Dinler Tarihine Giriş*, İstanbul: Kırkambar Yayınları.

Sharma, Arvind (1987). *Women in World Religions*, Delhi: Indian Books Center.

Smith, P. (1911). *The life and letters of Martin Luther*. Boston: Houghton Mifflin Co.

Topaloğlu, Bekir (2004), *İslâm'da Kadın*, İstanbul: Ensar Neşriyat.

Tuksal, H. Ş. (2001). *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, Ankara: Kitabiyat Yayınları.

Van Der Horst, Pieter W. (1995). "Images of Women in Ancient Judaism", *Female Stereotypes in Religious Traditions*, ed. Ria Kloppenborg ve Wouter J. Hanegraaff, Leiden; New York; Köln: Brill.

Wayleni, Georgina, (1996). "Analyzing Women in the Politics of the Third World," *Women and Politics in the Third World*, ed. Haleh Afshar, London: Routledge.

Yağmurlu, M. (1984). *Çağımızda Kadın Sorunu*, İstanbul: Beyan Yayınları.

Yasdıman, H. Ş. (2000). "Yahudi Kutsal Metinleri Işığında Kadının Evlilikteki Yeri", *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Yavuz, Yunus Vehbi (1999). *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*, İstanbul.

Yeniçeri, C. (2000). *Hız Muhammed ve Yaşadığı Hayat*, MÜİFVY, İstanbul.